

Jesenice mojega otroštva

Svoje zgodnje otroštvo sem preživela na Gosposvetski cesti, tako rekoč v središču kraja. Jesenice so bile takrat še trg. Hiša, v kateri sem do leta 1932 živela s starši in starejšo sestro, je bila Vilmanova, po domače Fadova. Davni prednik Vilmanovih naj bi, po pripovedovanju Toneta Vilmana, prišel na Jesenice s Tirolskega in je šival bandera.

Fadova hiša
okoli leta 1930.
(T 56)

Hiša je stala nasproti predora, kamor so s ceste vodile stopnice med hotelom Triglav in Dolinarjevo hišo. Ob zidu pod železniško progo je vodila v tunel cesta, tlakovana z granitnimi kockami. Tlakovana je bila tudi cesta na drugi strani predora. V predoru so bile takrat položene deske. Kasneje so jih odstranili in podlago utrdili. Gosposvetska je bila živahna cesta! Od začetka do konca so se vrstile trgovine, gostilne in obrtne delavnice. V naši, Fadovi hiši, je bila mlekarna, v kateri so prodajali

vsak dan sveže mleko in sir iz Podkorena. Dovažali so ju z vlakom. V Dolinarjevi hiši nasproti sta bila trgovina in frizerski salon. Na desni so bile mesarija Ambrožič, gostilna in trgovina Sitar, nad njo pa kavarna Čop, ki jo je vodila Ivanka Čop, mati znanega jeseniškega fotografa Jaka Čopa. Še naprej po ulici je bil urar Mavricij Smolej, nato pa gostilna Hrvat in kavarna Pariz. Ob bombardiranju Jesenic je bila hiša poškodovana, danes stoji samo še polovica. Blizu stopnic pod cerkvijo je bila Jureževa trgovina. Trгоvec Jurež je prodajal semena, košare in ostalo suho robo pa sladkarije: cenzelce, štofelce in "mačka v žaklju".

Gosposvetska cesta
leta 1937.
(GMJ)

Levo od Fadove hiše je bila majhna hišica, v kateri je imela nekaj časa trgovino z zelenjavo moja mama. Kasneje je bila tam Jančigajeva trgovina s čevlji, še kasneje pa manufaktura Tramšek. V Bajžljevi hiši je imel trgovino Ivan Ban, poleg je bila Bajžljeva mesnica. Na mestu današnjega hotela Korotan, oziroma kar je od njega ostalo, je bila najprej Hauptmanova pekarija. Na gornjem koncu se je držala majhna Jéčarjeva hiška, v kateri je bila modistka Lavrinec. V izložbi sta bila vedno dva slamnika, okrašena s češnjami!

Po cesti naprej je bila Mesarjeva – Ratečanova gostilna. Lastniki gostilne so preživeli v hiši na mestu Furove hiše, a je pogorela, zato so postavili novo. V davnih časih so se pri njih ustavljali vozniki iz Rateč, ki so vozili umrle na pokopališče na Rodine, kjer je bila prafara. Zato so gostilni rekli Pr` Ratečanu in ime so ob selitvi "vzeli s seboj". Ratečanovi je sledila Tancarjeva gostilna. Za gostilno je bila vila občinskega zdravnika Kogoja. Bil je zelo prijeten, prijazen gospod. Kot majhno punčko me je mama poslala k njemu po recept za "kroglice", tablete. Lepo me je sprejel in poslal v zgornje nadstropje h gospe, kjer sem dobila slastno rumeno hruško velikanko. Tam, kjer je danes sodišče, se je na zahod do Hrvatove mesarije razprostiral travnik z imenom Žale. Spominjam se, da je občasno tam stal cirkus z vrtiljakom. Pred

Hrvatovo je bila Rožmanova hiša, v kateri je bila drogerija Peharc. Za Hrvatovo

Pred Kosovo graščino
okoli leta 1925.
(GMJ)

mesnico so se vrstile Furova hiša, Poljšakov hotel Pošta s trgovinico pa Moričeva trgovina – kasneje “rdeči” konzum, Balohova gostilna in Kovačičeva trgovina. V Rajmontovi hiši nasproti Kosove graščine je bila v stari Jugoslaviji žandarmerija.

V bregu za našo hišo se je zdrapana stezica vzpenjala do Razgledne poti. Pod potjo je stalo nekaj delavskih hiš, med njimi tudi Golobova. Na skali pred njo je bil obroč, na katerega naj bi v davnini privezovali čolne, ko je bilo v dolini še ledeniško jezero. Zgodbo nam je povedal ravnatelj meščanske šole profesor Gospodarič – pa tudi to, da je bila v Polančevi hiši na Murovi pred mnogimi mnogimi leti trgovina. Hiše se spominjam: bila je lesena, razpadajoča, tla v veži so bila iz steptane črne prsti. Po drugi svetovni vojni so jo podrli.

Nad našo je bila občinska hiša, v kateri je stanoval občinski policaj Kerštajn, Liznjekov iz Kranjske Gore. V spodnjih prostorih pa je živela Pegamova Johana, svojevrstna jeseniška posebnost tistega časa. Rada je hodila na obiske po hišah, posedala v kuhinjah in klepetala. Njenemu možu, ki je nosil dolgo sivo brado, so prav zaradi te brade rekli Sveti Jožef.

Spominjam se dveh kostanjevih drevoredov, ki ju danes ni več. Prvi je potekal od Šrajevenga mostu do podvoza na Savi, drugi od železniške postaje do šole. Po drugi svetovni vojni so kostanje zaradi širitve ceste posekali. Moja mama je prijokala domov: “Videla sem, kako so jih sadili in kako so rasli, zdaj so pa umrli!”

Stanovanje v Fadovi hiši je bilo slabo, ampak v tistem času na Jesenicah ni bilo dobrih stanovanj po današnjih merilih. Kljub temu smo tam preživeli srečne dni, saj je bilo veliko razumevanja, prijateljstva in sodelovanja. Na Fadova “botro” in “strica” sem bila zelo navezana, navsezadnje mi je pri njima Miklavž prinesel prvo knjigo pravljic in prvi dežnik!

Leta 1932 so Fadovo hišo, žal, podrli. Preselili smo se v tovarniško hišo na Savskem

nabrežju pod Mežaklo. Zaradi značilne oblike so ji rekli "baraka". V njej je bilo šestnajst stanovanj, od tega pod streho štiri. Preostali prazni prostor so stanovalci izkoristili večinoma za ropotarnice. Po štiri stanovanja so imela skupno stranišče. Vsako gospodinjstvo je imelo svoj majhen vrtiček in drvarnico. Za vodo je bila pred hišo šterna. Vendar voda ni bila neoporečna, kanalizacija je bila namreč preblizu. Za našo in še dve sosednji "baraki" je stala skupna krušna peč, ki smo jo uporabljali zlasti ob praznikih. Ob delavnikih smo zamesen kruh nosili k peku Černetu na Savo. S Savskega nabrežja sva s sestro hodili v osnovno šolo, ki je bila v današnji stavbi gimnazije, skozi Hrenovco. Eni poti smo rekli "ta kratka Hrenovca". Potekala je za Markotom mimo Trapnove vile in preko mostu čez bohinjsko železniško progo na glavno cesto. Druga pot je šla mimo železniške čuvajnice pri tovarni postaji čez travnik v Hrenovci in nato, enako kot prva, čez "ta krivi" most pred Sokolski dom. To je bila "ta dolga Hrenovca". Vse poti so bile lepo urejene, posute z drobnim peskom. Hrenovco je urejal vrtnar, ki je stanoval v hišici pri vhodu v park. Na hrenovškem travniku so bile poleti sokolske prireditve. V Hrenovci so bile štiri vile (npr. Trapnov

Bohinjski železarji leta 1879.

V predzadnji vrsti je četrti z leve Ravnik Miha, kasneje valjavec na Jesenicah, v drugi vrsti je drugi z desne Nikolaj Bernard.

(KID 178)

grad in Luckmanova vila), vse v lasti železarne. V njih so stanovali pomembnejši tovarniški uslužbenci. Otroci smo na poti v šolo radi opazovali, kako so jih zjutraj vozili na delo v železarno: inženirja Dostal in Bohnen sta se peljala z avtom, Fajdiga pa s kočijo.

Moja mama izhaja iz Cerovega v Goriških Brdih. Življenjske razmere doma so bile daleč od izobilja, zato je morala komaj štirinajstletna služiti na Štajersko. Okrog leta 1904, še ne osemnajstletna, je prišla na Jesenice in se tu ustalila.

Moj stari oče po očetovi strani je bil valjavec v valjarni v Bohinjski Bistrici, kamor je prišel iz Linza. Slovensko je znal bolj malo. Navadno je rekel "Cara poje!" kadar je slišal ptičje petje, cararja. Zato se ga je prijel vzdevek Cara. Ko je bohinjska valjarna pogorela, se je družina preselila na Jesenice. Tudi moja oče in stric sta se po končani

osnovni šoli zaposlila v jeseniški železarni, delala sta v žebljarni. Oba sta bila med ustanovitelji jeseniškega društva Sokol. Društvo je poleg športa gojilo tudi bogato kulturno dejavnost. Moj stric je med drugim vodil sokolski tamburaški orkester. V

Družina Ravnik
pred prvo svetovno vojno.
(O. Osredkar)

lepem spominu so mi ostali večeri, ko smo sedeli v naši kuhinji, mama in teta sta šivali ali pletli, stric je igral na tamburico, oče na bolgarijo, skupaj pa sta tiho in lepo prepevala stare pesmi, kot na primer: "Pómlad mila odklenila svoj veseli nam je raj..."

Delo v železarni je bilo težko, tudi v žebljarni. Zahtevalo je veliko natančnosti in zbranosti, ki ju je motil oglušujoč hrup. Oče je moral ves čas nadzorovati delo strojev in odstranjevati oporečne izdelke. Z roko je moral seči pod nakovalo, hitro vzeti žebelj in ga pregledati. To je bilo zelo nevarno, majhna nepozornost – in lahko bi se hudo poškodoval. V stroj je moral vložiti velikanske kolute žice, iz katere so se izdelovali žebli. Koliko težkega tovora je preložil vsak šiht! Delo se je začelo ob šestih – takrat so morali stroji že peti, torej je moral biti v železarni dosti prej, da je vse pripravil. Šiht je bil takrat že osem ur. Dopoldanski je trajal do 14. ure, popoldanski od 14. do 22. ure, nočni pa od 22. do 6. ure. Trikrat se je tudi oglasila tovarniška sirena in naznanila konec oziroma začetek dela. Kadar je delal popoldne, sva mu s sestro nesli večerjo, sicer si je malico nosil sam. Med štrajkom so bili delavci ves čas v tovarni. Takrat smo jim nosili kosilo od doma. Nekoč – ne spominjam se, ali je bilo to pred štrajkom ali po njem - v tovarni ni bilo dela. Vsi delavci so bili na neplačanem dopustu. V tistem obdobju so mnogi jeseniški trgovci, zasebniki in obrtniki pomagali

delavskim družinam. S sestro sva takrat vsak dan hodili na kosilo k lesnemu trgovcu dr. Rekarju. Kot deklici, navajeni preprostega življenja in jedi, se mi je zdela hrana imenitna. Predvsem pa so bili vsi zelo prijazni z nama.

Tako se na kratko spominjam svojih zgodnjih otroških let in takratnih Jesenic. Spomini na ta zgodnji čas so v glavnem lepi – saj sem bila navsezadnje še otrok. Včasih sanjarim, kako lepo bi bilo zavrteti čas nazaj in spet obresti ljube potke in koticke, srečati drage ljudi. Vsaj za toliko, da bi svojim vnukom pokazala, kako lepe so bile Jesenice takrat, ko..., ko smo bili mladi. Od takrat do danes pa se je seveda zgodilo in spremenilo še marsikaj. Ampak to so že druge zgodbe.